לואיזה קרול

אספרנטו כתופעה לשונית, חברתית ותרבותית

הקדמה.

אספרנטו היא תופעה לשונית, חברתית ותרבותית אשר קיימת כבר 130 שנים. החזון הבסיסי של אלה שקידמו את שפת האספרנטו ותרבותה הוא עולם עם מגוון תרבותי גדול ככל האפשר, עולם שבו כל האנשים שולטים לפחות בשתי שפות: שפת האם שלהם בתוספת שפת האספרנטו. מעניין לציין כי ממצאי ניסויים פדגוגיים שנערכו לאחרונה מוכיחים כי ידיעת אספרנטו מאפשרת לתלמידים ללמוד שפות אחרות ביתר קלות. עובדה זו דומה להשפעה החיובית שיש לתרגילי התעמלות על יכולת ספורטיבית.

היום, אספרנטו היא שפה חיה, מדוברת ונכתבת ברמות שונות, על ידי כמה מיליוני אנשים בכל רחבי העולם, והיא משמשת יותר ויותר בכל ערוצי התקשורת בתחומי המדע, הספרות, המוסיקה, תיירות ועוד.

הרקע ההיסטורי של תופעת האספרנטו.

1.שפות אתניות משמשות כגשרי תקשורת בין עמים.

לתופעת אספרנטו יש שורשים באלפי שנים של מסורות המבקשות פתרון אופטימלי עבור תקשורת בין קבוצות אתנית.

מאז ימי קדם, הרגישו בני האדם את הצורך לתקשר מעבר מחסומים של שפה. החוקרים גילו כי השפה האתנית הראשונה אשר שימשה כגשר בין תרבויות שונות היתה השומרית, החל מהאלף החמישי לפני הספירה. מתקופה זו נשמרו הגרסאות הראשונות של האפוס "גילגמש". השומרית שמרה על תפקידה כשפת גשר עד לאלף השלישי לפני הספירה, כאשר נכתבו באכדית חוזי השלום הראשונים והמכתבים הראשונים בין קבוצות אתניות שונות.

נזכור כי באירופה, השפה העתיקה ביותר לתקשורת בין קבוצות אתניות שונות היתה יוונית, החל מהאלף השלישי לפני הספירה. יוונית שימשה כ-"שפת גשר" עד בערך שנת 140 לפני הספירה, כאשר הרומאים כבשו את יוון ומקדוניה. לאחר מכן, הלטינית הפכה יותר ויותר נפוצה, והיא תרמה להיווצרות שפות רבות בנות זמננו. בתקופת הרנסנס (החל מהמאה ה -14 לערך), התפתחה הלטינית מאוד כשפת תקשורת כללית לקשרים מדעיים, כלכליים ופוליטיים. כמו כן שימשה בהרבה יצירות היסטוריות, פילוסופיות וספרותיות. למעשה, עד עצם היום הזה, הלטינית היא השפה האתנית היחידה שהיא באמת אוניברסלית והיא משמשת בכל מקום בחוגים מצומצמים של העוסקים במדע הרפואי, ביולוגיה, אגרונומיה, זואולוגיה, טכנולוגיה, וכו'. למרות שהלטינית אינה שפה מדוברת עכשיו, המילים שלה עדיין משמשות כשמות המדעיים של צמחים, בעלי חיים ומספר מחלות.

רק במאה ה -17 הלטינית החלה לאבד בלעדיות ביחסים בינלאומיים. בשנת 1648, אחרי מלחמה 30 השנים, נכתבו החוזים של שלום וסטפליה בצרפתית. אז הפכה כבר הצרפתית לשפת הדיפלומטיה. כמו כן, עם עליית כוחה הכלכלי של צרפת, הצרפתית החלה לשמש כשפה בינלאומית.

נולדתי זמן קצר לאחר מלחמת העולם השניה ואני יכולה להגיד שהדור שלי היה עד לשינוי חשוב של פסיכולוגיה חברתית -- האנגלית החליפה את הצרפתית בתפקיד האמצעי העיקרי של תקשורת בינלאומית. צרפתית עדיין נמצאת בשימוש לפעמים, אבל היא באופן ברור עברה להיות שפה משנית.

מהו המכנה המשותף לכל השפות האתניות אשר שמשו כגשרי תקשורת בין עמים מתחילת ההיסטוריה עד היום? האם הן השפות הברורות ביותר עם ההגייה הקלה ביותר? לא! האם המבנים דקדוקיים שלהן הם הפשוטים ביותר? לא! האם האיות שלהן הוא הפשוט ביותר? שוב, לא!

השפות האלה תפקדו באופן זמני כשפה בינלאומית בגלל העליונות הכלכלית ופוליטית של הקבוצה האתנית שלהן באותה תקופה. בכל פעם שהמרכז הכלכלי והפוליטי החליף את מקומו, השתנתה יחד עימו השפה הבינלאומית. התכיפות של שינויים אלה גדלה ממילניום למילניום.

כל ההיסטוריה של הדיבור האנושי היא ההיסטוריה של התחרות בין שפות אתניות שונות ביבשות שונות. הדינמיקה של המאבקים על עליונות לשונית חופפת את הדינמיקה של המאבקים על עליונות כלכלית ופוליטית. מדענים שחוקרים כיום את ההיסטוריה של ניבים וביטויים מתמודדים עם תופעות פסיכולוגיות וחברתיות מעניינות, אשר משנות שפות אתניות רגילות לתוך מה שנקרא "שפות קניבליות" (כלומר שפות שטורפות שפות אחרות). הדוגמא הרלוונטית ביותר והקרובה ביותר לתקופתנו היא התופעה שהתרחשה לאחר עידן התגליות הגיאוגרפיות הגדולות, כאשר כמה שפות אירופאיות הרסו בהדרגה מאות שפות אתניות ברחבי אפריקה, אמריקה ואוקיאניה. היעלמותה של שפה מובילה להיעלמותה של תרבות שלמה, במיוחד כאשר מדובר על תרבות מדוברת, או תרבות מילולית. מושג תרבות מדוברת לא זכה להערכה באירופה עד למאה ה - 19, כאשר הרומנטיזם האירופאי הטיל אור חדש על ערכו של הפולקלור בעולם. כיום, אנתרופולוגים מעריכים מאוד ונאבקים לשחזר את מה שניתן עדיין להציל מן התרבויות שכמעט נעלמו. קיים אפילו המונח "אקולוגיה לשונית" אשר עוסק בפעילות מאורגנות להגנת שפות ותרבויות אשר נמצאות בסכנת הכחדה.

סקרים סטטיסטיים שנעשו בעשור הראשון של המאה ה-21 מראים שהאנגלית היתה מדוברת אז על ידי כמיליארד ומאתיים מליון בני אדם. נתון זה מייצג פחות מרבע מאוכלוסיית העולם, אשר בעשור האחרון הסתכמה במעל 6 מיליארד בני אדם (ועכשיו מונה מעל 7 מיליארד אנשים). מבין דוברי האנגלית, רק 375 מיליון אנשים דיברו אותה כשפת אם, כלומר רק כשליש. האחרים דיברו אנגלית ברמות שונות.

2.שפות מתוכננות

אספרנטו היא לא השפה המלאכותית הראשונה ולא האחרונה. תוכניות אינספור לשפות מלאכותיות הופיעו, מופיעות, וכנראה ימשיכו להופיע בעתיד. חלקן הן משחקים חברתיים בלבד, אחרות הן קודים סודיים עבור קבוצה מצומצמת של אנשים ואחרות הומצאו בכדי להפוך לשפות ניטראליות של תקשורת בינלאומית. רוב השפות האלה לא הצליחו לעבור לשלב מעשי. אספרנטו היא היחידה שיצרה קהילה חזקה של לפחות 2 מיליון דוברים ברחבי 120 מדינות בעולם. במשך כמעט 130 שנה, הדוברים האלה בנו תרבות עשירה (מרתקת לדעתי) ורשת מאורגנת היטב של מועדונים מקומיים ובינלאומיים.

לפני הגשת מצגת קצרה על השפות המתוכננות, אני חייבת להדגיש שמידת המלאכותיות שלהן היא שונה. כפי שאציין, בהשוואה לשפות מתוכננות אחרות, מידת המלאכותיות באספרנטו היא בינונית.

כולם יודעים, אבל לעתים קרובות שוכחים, כי מידת הטבעיות של שפות אתניות היא די יחסית. זה תלוי בחינוך של המשתמשים בשפה. ברגע שילד מתחיל ללכת לבית הספר, הוא מתחיל תהליך ארוך אשר צפוי לחדד בהדרגה ולהעשיר את יכולת החשיבה שלו, כמו גם את יכולותיו לקרוא ולדבר. באמצעות תרגילי דקדוק ושיעורים בספרות, יכולות הדיבור של מיליוני תלמידים מכוונות, מבוקרות ומשופרות. שפת אם היא באמת "טבעית" רק לפני שהלימוד מתחיל. ונראה ראוי להזכיר כאן כי מדינות במודע פועלות להפוך את השפות הרשמיות שלהם לסטנדרטיות ואחידות (ולהפיץ אותן בבתי ספר ובתקשורת המונים), ובכך הן מדכאות בכוונה או שלא בכוונה את כל הניבים והדיאלקטים האזוריים.

שפות מתוכננות (קוראים להן גם שפות "מלאכותיות") נחלקות לשתי קטגוריות כלליות גדולות :

א. פסיגרפיות .

[PASIGRAPHIES]

אלו הן שפות כתובות באמצעות סימנים, שנקראים על ידי כל אחד בשפתו שלו. מספרים ערבים הם הדוגמא הידועה ביותר של פסיגרפייה. לדוגמה, מספר 2 הוא נקרא "שתים" בעברית, "טו" באנגלית, "דו" באספרנטו,

"דוי" ברומנית כ"ל. לכן המספרים הערביים הם פסיגרפייה אוניברסלית.
דוגמא נוספת היא השפה של תמרורים.
גם כתב הסיני הוא פסיגרפייה.

ההגייה של האידאוגרמות מאוד שונה מניב לניב, אבל המשמעות שלהן זהה. זה נכון גם לגבי קוריאנית ושפות אחרות.

ב. פסילליות.

[PASILALIES]
שפות מתוכננות שאפשר לדבר ולקרוא. הן מחולקות לשלוש קבוצות:

ב1. פסילליות אפריאורייות.
[A PRIORI PASILALIES]
שפות נוצרות מאלמנטים שיוצר השפה המציא באופן שרירותי. הם עשויים להיות אמפיריים, מכוונים רק לתקשורת בסיסית (כמו השפה המוזיקלית סול-רה-סול), או שפות פילוסופיות, המבוססות על סיווג של רעיונות לפי סדר (כמו "טוקי פונה", בהשראת פילוסופיה הטאואיסטית שנוצרה כתרגיל חשיבה, ללא מטרה להפוך לשפת-עזר בינלאומית.)

ב2. פסילליות אפוסטריוריות.
[A POSTERIORI PASILALIES]
שפות מבוססות על מרכיבים טבעיים של שפות אתניות. חלקן נחשבות שפות נטורליסטיות, כשהן עוקבות אחר מודל לשוני טבעי, כגון המקרה של אוקסידנטל ואנטרלינגוה. אחרות הן אוטונומיות, כלומר יש להן חוקים משלהן, כמו למשל אספרנטו ואידו.

ב3. פסילליות משולבות.
שפות שמערבות תכונות של פסילליות אפריאוריות ואפוסטריוריות (למשל וולאפיק).

באירופה, השפה האפוסטריורית הראשונה הייתה לינגווה איגנוטה, שנוצרה במאה ה -12 על ידי הנזירה הגרמניה הילדגרגיס. השפה בנויה מיותר מ-1000 מילים, בעיקר שמות עצם, שנועדו להחליף את המילים המקבילות בלטינית ובשפות אתניות אחרות. היא נוצרה כשפת סוד עבור מספר קטן של אנשים בלבד.

במאות ה-17 וה-18 כמה פרויקטים מעניינים של שפות מלאכותיות נוצרו בידי פילוסופים אירופים כגון קומניוס, לייבניץ ודקרט.
כמו כן, במאה ה -18, יונתן סוויפט, מחבר הספר "מסעות גוליבר" חשב על דרך לפשט את האנגלית, דרך שיכולה להיחשב כשפה מלאכותית . קרוב יותר לזמננו, עוד סופר חשוב, ז'. ר.ר. טולקין (ידוע בספריו "ההוביט" ו "שר הטבעות") מצא לעצמו עוד תשוקה מלבד ספרות - לשעשע את עצמו על ידי יצירת שפות מלאכותיות.
לכן אספרנטו היא שפה אוטונומית אפוסטריאורית, עם רמה בינונית של מלאכותיות.
יש לאוצר המילים שלה שורשים בשפות אירופאיות ומערכת הדקדוק הפשוט שלה דומה לזו של שפות אנליטיות של המזרח הרחוק. התחושה האישית שלי היא שאם אספרנטו היתה קצת יותר מלאכותית ממה שהיא, היא לא היתה נחקקת בזיכרוני בצורה טבעית כל כך. מצד השני, אם היא היתה קצת יותר טבעית, היא היתה נראית לי קשה כמו כל שפה אחרת שאינה רומנית, שפת האם שלי. אני מניחה שמה שנותן לאספרנטו את יופיה המקורי ואת הרמה הגבוהה של נגישותה הוא האיזון שיש לה בין המרכיבים הטבעיים ואלה שאינם טבעיים.

II.

הופעתה של שפת האספרנטו

בשנת 1887, פורסם בוורשה ספרון תחת הכותרת "השפה הבינלאומית". הספר הופיע באותה שנה גם ברוסית, פולנית, צרפתית, גרמנית ובשפות אחרות. המחבר, רופא העיניים אליעזר זמנהוף, כתב תחת שם העט "ד"ר אספרנטו", שם שפירושו הוא "הדוקטור המקווה" בשפה שחיבר. הספר הראשון הזה, (הכולל 37 עמודים בלבד במהדורה האספרנטית ברשותי) כולל מבוא, מדריך דקדוק קטן, אוצר מילים ועוד ששה טקסטים קצרים הראשונים שאי פעם יצאו לאור בשפה הזו. הטקסטים כוללים את תפילת "אבינו שבשמים", את הפסקה הראשונה של ספר "בראשית", דוגמה של מכתב ושלושה שירים. אחד השירים הוא תרגום מגרמנית, והשניים הם שירים מקוריים שנכתבו על ידי יוצר של שפת האספרנטו. נראה כי תעודת הלידה של השפה היא גם תעודת הלידה של ספרות אספרנטו (גם המתורגמת וגם המקורית). אוצר המילים הראשון של שפה זו, כפי שפורסם באותו מועד, אינו רשימת מילים, אלא רשימת "שורשי מילים". כל אחד מה-947 השורשים מהרשימה הזו יכול להיות משולב עם שורשים אחרים בעשרות דרכים, לפי מערכת פשוטה וחכמה. דובר של השפה הוא מסוגל להבין באופן מיידי וליצור עשרות אלפים מילים רק על ידי שימוש ברשימה המקורית של שורשי מילים. בגלל ההתפתחות המהירה של השפה בכל תחומי תקשורת אנושית, מילוני אספרנטו מכילים עכשיו חומר עשיר בהרבה מאשר לפני 130 שנים. למרות זאת, הכללים של העשרת אוצר המילים נותרו ללא שינוי. תלמיד מתחיל באספרנטו לא צריך לדעת יותר מכמה מאות שורשים כדי להיות מסוגל לבטא את עצמו באותה קלות ובאותה רמה כמו אדם שמכיר אלפים רבים של מילים בשפה אתנית.

דקדוק אספרנטו הוא פשוט ולכלליו אין חריגים. הכתיב שלה הוא פונטי לחלוטין, כלומר לכל צליל שייכת רק אות אחת. ההגייה קלה מאוד. למילים של יותר מהברה אחת, תמיד יש הטעמה על ההברה שלפני האחרונה. **לדוברי עברית, ההגייה של אספרנטו היא קלה במיוחד, כי באספרנטו יש בדיוק אותם עיצורים ותנועות כמו בעברית.**

תלמידים בשפות אתניות בדרך כלל משקיעים הרבה זמן ומאמץ בשביל לחקות את האינטונציה של דוברים ילידיים. זה לא המצב לגבי אספרנטו, כי אין אינטונציה מחייבת עבורה. כל אדם מדבר אותה במבטא של שפתו הלאומית. למעשה, יש רק כמה אלפים דוברי אספרנטו מלידה בעולם וכמעט כל אחד מהם התחיל לדבר גם באספרנטו וגם בשפה האתנית שלו באותו זמן. הרהיטות של אלה שמדברים אספרנטו כשפת אם תלויה בתדירות שבה הם משתמשים בשפה והאם הם יודעים לקרוא ולכתוב באספרנטו. באופן דומה, יש מהגרים שבקושי זוכרים את שפת האם שלהם אם הם כבר אינם משתמשים בה בארצם החדשה, בעוד שמהגרים אחרים מדברים בה בצורה מושלמת. הבדלים כאלה במיומנות השימוש בשפה של כל אחד תלויים במגוון גורמים: אם למדו לפני הגירתם, נסיבות משפחתיות וכו'.

היוצר של האספרנטו היה אדם עם רגש מוסיקלי רב וכישרון פואטי. לכן הוא יצר שפה מלאה במנגינה, שהיא מכשיר אידיאלי עבור משוררים ומלחינים במוסיקה ווקאלית. זמנהוף הבין שסדירות המבטא בשילוב עם סדירות הסיומות הסמטיות והדקדוקיות עשויות להוביל למונוטוניות ריתמית ומלודיות. כדי להתגבר על בעיה הזו, הוא המציא שיטה אופציונלית שכוללת השמטה של ה"א הידיעה וסיומי שמות עצם נושא יחיד. מערכת ייחודית זו (מסומנת בצורה גרפית על ידי גרש) בדרך כלל מופיעה בשירים ופזמונים. שיטה הזאת מאפשרת למשוררים ומלחינים לשחק עם מספר ההברות ומיקום ההטעמות.

דוברי האספרנטו הראשונים היו אוטודידקטים ולמדו באמצעות החוברת המקורית "השפה הבינלאומית". אנשים אלה מייד התחילו להתכתב זה עם זה באספרנטו.

בין התומכים הנלהבים הראשונים של אספרנטו היו הסופרים לב טולסטוי וז'ול ורן. השמועה אומרת שלב טולסטוי למד אספרנטו בשעתיים. אמנם זו בוודאי הגזמה, אך ללא ספק שאדם מבוגר שכבר יודע שתיים או שלוש שפות אירופאיות יוכל בקלות לתפוס את המשמעות של

טקסט פשוט בעזרת מילון, רק לאחר כמה שעות לימוד על המבנה של השפה.
היום, אספרנטו נלמדת בהרבה בתי ספר ואוניברסיטאות ברחבי העולם. יותר ממאה קורסי אספרנטו מוצעים על ידי עמותות אספרנטו. כמו כן, ידעת האספרנטו מתפשטת כפי שלא היה מעולם, בגלל רשת האינטרנט. אני ממליצה מכל הלב על הקורס שלקחתי מהתכנית
"lernu" http://lernu.net/en
קורס שמאוד פופולרי לאחרונה הוא
"duolingo" https://www.duolingo.com/welcome
בתוך שנה אחת, יותר מארבע מאות אלף תלמידים נרשמו בחינם לקורס הזה, שהוא משעשע וגם יעיל.

III.
האבולוציה של אספרנטו

במשך השנים, ההיסטוריה של שפת אספרנטו ותרבותה חוו עליות וירידות מרהיבות. מחקר רציני של התופעה החברתית של תנועת האספרנטו עשוי לחשוף כמה היבטים מעניינים של ההיסטוריה העולמית האחרונה.
אנשים שאלו אותי: מי באמת מדבר אספרנטו היום? לפני שאענה, אשאל שאלה מקבילה:
מי הם דוברי אנגלית של היום?

1. הם דוברים ילדיים מארצות דוברות אנגלית. הם צריכים ללמוד קרוא וכתוב באנגלית, כדי לא להישאר אנאלפביתים בשפת האם שלהם.

2. עולים שהגיעו בארצות דוברות אנגלית. מידת מיומנותם בשפה האנגלית תלויה בגיל, השכלה, מקצוע'.

3. עובדים זמניים במדינות דוברות אנגלית. ידיעת האנגלית שלהם תלויה באורך השהייה, בנוסף לאותם גורמים כמו עבור הקטגוריה הקודמת.

4. ילידי מדינה שעשויה להרשות לעצמה את המותרות לאפשר לתלמידים ללמוד אנגלית שלוש או ארבע שעות בשבוע ללא תשלום, במשך עשר שנים לפחות. (הקורא עשוי לשאול מורים לאנגלית ממדינות כאלה איזה אחוז של תלמידי התיכון שלהם שולטים באנגלית לחלוטין.)

5. אנשים שיש להם הזדמנות לקבל שיעורים פרטיים באנגלית בילדותם.

6. מבוגרים עם מוטיבציה ללמוד אנגלית (באופן אוטודידקטי או בכיתה) בגלל המקצוע שלהם או כהכנה לנסיעות בחו"ל.

מי הם דוברי אספרנטו של היום?

1. כמה אלפי ילדים במשפחות דוברות אספרנטו. הם למדו מהתחלה גם אספרנטו וגם את שפה האתנית של המדינה שבה בילו את ילדותם (ולעתים קרובות גם את השפה האתנית של הורה, שונה מזו של המדינה בה הם חיים). המידה שבה הם עדיין משתמשים באספרנטו בגיל בגרות שונה מאוד ממקרה אחד למשנהו, משום שהיא תלויה במוטיבציה, בנסיבות חיים וכדומה.

2. אנשים שמסיבות שונות, מעולם לא היתה להם הזדמנות ללמוד שפה בה קיים שימוש נרחב. הם תלויים באספרנטו כדי להציל אותם ממגבלות תרבותיות וחברתיות לא ראויות. בכל יבשת יש מורים מתנדבים

המארגנים קורסים חינמיים (או במחיר סמלי) כדי לעזור לאנשים כאלה ליצור קשר עם הקהילה האספרנטית המפוזרת.

3. אנשים המדברים בשפה אחת או יותר בנוסף שפת אם. הם למדו אספרנטו בגיל מבוגר בגלל שמצאו בה עניין.

אני נשאלת לעתים קרובות, מה מניע את הקטגוריה הזאת האחרונה ללמוד אספרנטו. אני עומדת להציע כמה סיבות, אם כי אני חייבת להודות בפני הקוראים שלא ערכתי משאל מסודר. לכן אתן רק תשובות מקורבות, מבוססות על הניסיון שלי במשך אחת עשרה שנים בקהילת האספרנטו. לכל דובר אספרנטו יש מניע אחר ללמוד את השפה, ואני מניחה שכל אחד מהם יכול להיות להיכלל באחת או יותר מהקטגוריות האלה:

א. רצון להתיידד עם אנשים שחיים בארצות אחרות. היום, לימוד שפה מציע הזדמנויות לשוחח בטלפון או סקייפ או להתכתב בדוא"ל ואמצעים כאלה ואחרים. חברויות בינלאומיות יכולות להרחיב את האופקים האינטלקטואליים והרוחניים שלנו על ידי הצגת הזדמנות להכיר מסורות ופילוסופיות חיים שונות.

ב. הרצון לחוות תיירות דרך האספרנטו ולהשתתף במפגשי האספרנטו המאורגנים בעולם, שכוללים כנסים אוניברסליים, פסטיבלי תרבות בינלאומיים, סימפוזיונים תרבותיים, קונגרסים של רופאים, עורכי דין, מדענים, מפגשים דתיים, אירועי ספורט, תערוכות אמנות וכו'. כמובן, אפשר לצאת לסיור עם מדריך מקצועי אשר מדריך את כולם באותו זמן, אבל אני מאמינה שביקור עם אנשים המוכרים על ידי התכתבות היא סוג של תיירות אספרנטו שיכול להוביל לזיכרונות בלתי נשכחים. אני חושבת שהטוב ביותר הוא כאשר מלווים אותך חברים למקומות הקשורים לתחומי העניין ולטעם שלך. תיירות האספרנטו היא בדרך כלל סוג של משחק חברתי מענג שבו התפקידים של אורח/מדריך אמורים להתחלף ביניהם.

ג. סקרנות לגבי תופעה בלשנית ופסיכו-חברתית ייחודית יכולה להיות סיבה נוספת לרצון ללמוד אספרנטו. אספרנטו היא לא רק אחת מהשפות של העולם. זוהי חווית חיים שאי אפשר להבין, אלא אם כן אדם חי אותה במלואה על כל ההיבטים שלה.

ד. סקרנות כלפי הספרות שנוצרה במקור בשפה הזו. זוהי ספרות שנולדה בעת ובעונה אחת עם השפה עצמה, כמו "תינוק זקן", אם להשתמש בביטוי פיוטי מימיה הראשונים של השפה. זוהי חוויה תרבותית ייחודית! ללא אספרנטו, אין דרך לקרוא את הגרסה המקורית של יצירה, כאשר למחבר שלה יש שפת אם אחרת מאשר שלך, אלא אם אתה לומד באופן מושלם את שפת האם של המחבר או ... המחבר לומד בצורה מושלמת את השפה שלך ויוצר בשפה שלך. אם ניקח בחשבון את הקשיים של לימוד כל שפה אתנית, האספרנטו הרבה יותר יעילה ואוניברסלית. תרגומים מעשיים כשמדובר בספרות בידורית או במודעות מסחריות, אבל כשזה מגיע למחקר מדעי או לספרות רצינית מאוד, נוסח המקור עדיף תמיד. אחת ההנאות הגדולות שהחוויה האספרנטית נתנה לי היתה, שאני יכולה לקרוא את הגרסאות המקוריות של יצירות ספרותיות מפוארות, שנוצרו על ידי מחברים מאיסלנד, סין, פורטוגל, פולין, וייטנאם וכו'.
כסופרת בעצמי, גם חוויתי את החוויה הנדירה להתקרב ישירות (ללא מסנן של תרגום) לקוראים מכל היבשות. אני חושבת שבאופן אידיאלי, כל הסופרים היו צריכים להיות דו-לשוניים, כלומר שהם היו צריכים להיות מסוגלים ליצור גרסאות של אספרנטו לחלק מעבודותיהם או שתהיה להם שליטה טובה על תרגומים באספרנטו של מישהו אחר. בדרך זו, חלק גדול מן החסרונות הגלומים בתרגום היו נמנעים. למעשה, אני נוטה להאמין שאף סופר לא באמת מתרגם את יצירותיו שלו. כל מאמץ בכיוון זה הוא לדעתי גרסה מקורית בשפה חדשה. אני טוענת זאת, משום שאני יודעת מניסיוני האישי עד כמה נראה לי טבעי לשפר את הטקסט הראשוני, כאשר אני יודעת שאין לי מחויבות להיות נאמנה לאף אחד חוץ ממני. אבל אולי לאנשים אחרים יש עמדות שונות בעניין זה ...

ד. ההבנה של עוול חברתי ושל חוסר יעילות גדול בדרך שבה אנשים משתמשים כיום ב"שפות הגשר " של

תקשורת בין-תרבותית. יש אנשים שמרגישים שהם צריכים לנסות לתקן את הבעיה.

IV

משמעות האספרנטו עבורי

"מגדל בבל" תמיד נראה לי כאחד הפרקים התנ"כיים המרתקים והמרגשים ביותר. פרשנות מקובלת של הסיפור מציעה כי מעשה האלוהים כלפי יצירת שפות מרובות בשביל בוני המגדל באה כקללה או עונש. אבל בעיני, גיוון השפות לא היה אסון. להיפך, אני מאמינה שמגוון הלשונות והתרבויות מעשיר את עולמנו וזו ברכה. אני גם נוטה להאמין שהשאיפה האנושית להגיע לשמים היא טבעית, ולא ראויה לעונש.

לאחר שגיליתי את השפה והתרבות של האספרנטו, התחלתי לראות את הסיפור על מגדל בבל כסימן לאנושות, שכדי להשיג משהו עלינו לשתף פעולה בהרמוניה. אנחנו חייבים לכבד זה את זה ולאהוב זה את זה למרות ההבדלים בינינו. ~~זה~~ בגלל ההבדלים שלנו ~~ה~~ האבולוציה התרבותית היא אפשרית. האתגר הגדול שמציב סיפור בבל הוא: האם כל אחד מבני האנוש יוכל לשמור על זהות תרבותית אתנית וגם לתרום לאחדות רוחנית בינלאומית? אני מניחה שהתופעה של אספרנטו היא צעד קדימה להשיג אידיאל זה.

קיומו של שפת עזר נייטרלית וקלה לצד שפת האם, יעודד שיתוף פעולה יצירתי, כך שבסופו של דבר ניתן יהיה לבנות את "המגדל" של התרבות האנושית. יותר מהישג טכני, "המגדל" עשוי להיחשב לאידיאל של הבנה, אהבה וכבוד טובים יותר בין עמים.

עשר שנותיי בתרבות האספרנטו העשירו את מוחי ואת נשמתי ושיפרו את איכותו של כל יום.

V

הפרספקטיבה של תופעת האספרנטו

למרות גילה הצעיר והמכשולים שניצבו בדרכה, לאספרנטו יש כיום מליוני דוברים בכל רחבי העולם . על פי נתונים מדעיים שנאספו על ידי ד"ר עמרי ונדל, כשני מיליון אנשים משתמשים בשפת האספרנטו באמצעות רשת האינטרנט. האם היא תהפוך אי פעם לשפת גשר אוניברסלית? ההיסטוריה מלמדת אותנו שלפעמים אנשים מתרגלים לאט לאט לרעיונות חדשים. למשל, כמחצית המילניום היה צריך לעבור מהזמן שבו הרעיון של ה"אפס" הובא לאירופה על ידי המורים (במאה ה -11), עד שהגיע הזמן לשימוש רגיל ב"אפס" באירופה (במאה ה – 16). לפני שהרעיון של "אפס" התקבל, היו אנשים שנשרפו על המוקד, משום שהאינקוויזיציה האשימה אותם בשימוש ב"סימן השטני " של האפס ... באופן דומה, הנאצים והקג"ב הציתו ספריות אספרנטו ודנו דוברי אספרנטו חפים מפשע למוות בהאשמות שווא כמרגלים בינלאומיים. למרות כל זאת, אספרנטו חיה כיום יותר מתמיד, והאינטרנט מאפשר לאנשים ליצור קשר במהירות אשר בקושי ניתן היה לדמיין רק לפני כמה שנים ...

הפנמתי את שפת האספרנטו עד כדי כך שאני יכולה אפילו לחלום בה לפעמים. מבחינתי, זוהי ההוכחה המשכנעת ביותר לכוח של השפה. אני צריכה להוסיף כאן שיש לי חברים שהתאהבו באספרנטו וגידלו ילדים שעבורם האספרנטו היא שפת אם.

אסיים את המאמר הזה בציטוט יקר ללבי, המבטא נקודת מבט מעניינת על עתידה של תופעת האספרנטו, וגם תובנה יקרת ערך על החיים באופן כללי: "אני מאמין בטוב. וכן, בניגוד לאנשים רבים, אני מאמין כי הטוב הוא בכלל לא סימטרי עם הרע, אלא הרבה יותר חזק ממנו. בית בנוי באופן גרוע עלול להתמוטט. אך אם הוא בנוי היטב, הוא יעמוד בהתקפות של כוחות הטבע, גם אם הם מפחידים ומאיימים. לכן אין לי ספקות באשר לעתידה של שפת האספרנטו. אם נשווה אותה עם פתרונות אחרים של תקשורת בין-אתנית, ברור כי האספרנטו היא הפתרון הטוב ביותר. אני מסתכל על אספרנטו כמו על אחת הצורות המוחשיות של הטוב". (הציטוט הוא מתוך המאמר "אני מאמין בטוב, אני מאמין באספרנטו" מאת קלוד פירון, מתוך המדריך של בוריס קולקר "מסע בארץ האספרנטו", רוטרדם 2005.)

=======

ניסיתי להימנע מלחזור על המידע הכללי מאוד, אשר קל למצוא בחיפוש באינטרנט אודות שפת האספרנטו.

ביבליוגרפיה בה השתמשתי להכנת המאמר הזה :

** D-ro ESPERANTO "Lingvo Internacia" (Dr ESPERANTO: International Language) Haifa 2008, translated by Aleksandr KERBEL from the Russian original "Дръ ЭСПЕРАНТО: Международный Языкъ." 1887.*

**Boris KOLKER "Vojaĝo en Esperanto-lando" (Voyage in Esperanto-Land), UEA, Rotterdam 2005.*

**Nikolao GUDSKOV "Epitomo de esperantologio"(Essence of Esperantology) , Impeto, Moscow 2001.*

**"Gvidlibro por supera ekzameno"(Guide-book for Superior Examination), edited by Alfonso PECHAN, Hungara Esperanto-Asocio, Budapest, 1979.*

** Alain FAVRE "Ĉu ekzistas lingva ekologio?" (Is There Such a Thing as Language Ecology?) in the bulletin "Svisa Esperanta Societo Informas" no 1, La Chaux-de-Fonds, 2007.*

** List of Countries by English-Speaking Population: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_English-speaking_population*

** World Population: https://en.wikipedia.org/wiki/World_population*

** EF EPI (Education First, English Proficiency Index): http://www.ef.com/epi/*

** "Cognitive and Linguistic Processing in the Bilingual Mind" by Ellen Bialystok, York University and Fergus I.M. Craik Rotman Research Institute of Baycrest, Toronto, Canada, 2010: http://www.psychologicalscience.org/journals/cd/19_1_inpress/Bialystok_final.pdf?lan=ayajzqechdlh*

** Amri WANDEL "How Many People Speak Esperanto? Esperanto on the Web."*
http://econpapers.repec.org/scripts/search.pf?ft=Amri+Wandel

Luiza CAROL
http://luiza.luch.co.il